

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

כי תצא תשט"ז

אם עשית כל האמור בענין, סוף שנתנו ה' אלקינו בידך
• כי תצא למלחמה על אויבך, רומז על מלחמת היצר • מפרשת בן
סורר ומורה לומדים כח "ההתחלה" • המתחיל לעשות מצוה נותנין לו
שכר כאילו עשה • עיקר האשמה בכל דבר פירצה ועבירה הוא על
'המתחילים' בדבר • עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית • הטעם
שנענשו להתרחק כל כך בעבור שלא קדמו בלחם ובמים • אופן
שהחמיאו את ישראל בעצת שמים, הוא ע"י התקרבות ודברי אהבה •
כשהגויים מתרחקים מישראל הוא מעלה גדולה כי ההתקרבות אליהם
מוזיק מאוד, ומביא לידי חטא • בזכות האבות הקדושים שעשו
'ההתחלה' של קיום התורה, יזכו 'בסופו' להגאולה שלימה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קנח

אביסל קלאר (18 מינוט)

☆☆☆☆

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 3040-585-514-1

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 158

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

ניו יארק 718-298-4641 ארץ ישראל 072-3333419

כי תצא תשט"ו # 615→5→16

• ברכת מזל טוב •

• זכות הגליון •

הר"ר רפאל עקשטיין הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן יואל נ"י

עב"ג בת הר"ר יושע יודא פריעדמאן הי"ו

הר"ר דוד לייב לעפקאוויטש הי"ו

לרגל נישואי בתו שתחי' עב"ג החתן יושע נ"י

בן הר"ר שמואל מאיר שווימער הי"ו

ברכת הכרת השגב על כל פעולות להפיץ מעינות החכמה בעיר בארא פארק יצ"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• יהם יעלו לזכרון •

הרה"ח ירא ושלם איש מורם מעם, עסקן בתורה ובתפלה היה למופת, הקדיש זמניו עבור בנות ישראל לחנכם לאמונה טהורה, היה מתלמידי רביה"ק זי"ע וזכה לשמש צדיקים

רבי חיים יעקב ב"ר צבי ז"ל גרינפעלד

נפטר ה' אלול תש"ע לפ"ק

ולע"נ אמו מרת יענטא פרומט ב"ר נפתלי הירצקא ע"ה נפטרה ה' ניסן תש"פ

הגאון החסיד, היה אדוק ומקושר ברביה"ק זי"ע וזכה ממנו לקירבה יתירה

רבי נתן דוד ע"ה ב"ר משה שמואל ז"ל

זילבערשטיין

בעמח"ס משנת דוד - נפטר ה' אלול תש"ס לפ"ק

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא

ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

עילוי נשמת

KotShtet.com

הרה"ח ר' משה מנחם

ב"ר יוסף ז"ל

נפטר ערב פסח תש"פ

א

קושיות ודיוקים בפסוק כי תצא למלחמה

קושיא א

בספרי: אם עשית כל האמור בענין, סוף שנתנו ה' אלקיך בידך. וצ"ב דהרי כל ענין הפרשה הוא רק לאחר שנצחו ישראל במלחמה, וא"כ מהו שאמר "סוף" שנתנו בידך

[כי תצא] למלחמה על איביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שבי.

איתא בספרי ונתנו ה' אלקיך בידך, אם עשית כל האמור בענין, סוף שה' אלקיך נתנו בידך.

א) והקשו המפרשים מה הוא כל "האמור בענין" שרמו עליו בספרי. דאם הכוונה על פרשת יפת תואר האמורה להלן, אם כן אינו מוכן אומרו סוף שה' אלקיך נתנו בידך, שהרי כל דיני יפת תואר הם רק לאחר שכבר הם נתונים בידיהם של ישראל, כמבואר בכתוב.

ב

קושיא ב

קושיות ודיוקים בפרשת בן סורר ומורה

בגמרא: בן סורר ומורה לא היה ולא נברא, ולמה נכתב, משום "דרוש וקבל שכר". וצ"ב למה נכתבה בתורה פרשה יתירה שאינו נוגע למעשה

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו וגו'.

איתא בגמרא^א בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, [וכמבואר שם דבעינן שהיו אביו ואמו

שיום בקול ובמראה ועוד ענינים שכמעט אין במציאות], ולמה נכתב, אלא דרוש וקבל שכר.

ב) אמנם עדיין צריך ביאור, דאם בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, אם כן למה נכתבה פרשה יתירה בתורה שאינו נוגע למעשה, והלא חב"ל דרשו תלי תלים של הלכות ודרשות מכל רמז ואות שבפסוקי התורה, וכאן נכתבה פרשה שלימה שלכאורה אין בה צורך כלל לדינא, כי לא היה ולא עתיד להיות הדין הזה.

ג

ובזהר דרשו הפרשה בדרך רמז על מצבם של ישראל, ומיושב לפי זה למה נכתבה. אבל עדיין יש לתת ביאור גם לפי 'פשוט', למה נכתבה פרשה זו בתורה

ובזהר הקדוש^ב דרשו לפרשה זו בדרך רמז, כי יהיה לאיש דא קודשא בריך הוא, דכתיב ה' איש מלחמה, בן דא ישראל, סורר ומורה דכתיב (הושע ד, טו) כי כפרה סרה סרה ישראל, איננו שמע

^א התחלת הדרוש חסר מן הריקארדינג (עד תחלת אות טו), ורק משהו ישנו בתחלת אות ז. והשלמנו בלשון הקודש מהנדפס בקונטרס דברות קודש (מתוך רשימות התלמידים).

^ב בגמרא סנהדרין (עא): תניא וכו', רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה, אינו נעשה בן סורר ומורה. מאי טעמא. דאמר קרא איננו שמע בקולנו ופירשי: בקולנו. חד קול משמע, מדלא כתוב בקולותינו, או בקולינו כיו"ד. מדקול בעינן שוין, מראה וקומה נמי בעינן שוין. כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר, כמאן כרבי יהודה. איבעית אימא רבי שמעון היא, דתניא אמר רבי שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו, אלא לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר.

^ג בזהר הקדוש (כלק דף עא): אמר רבי אבא, תהנא על ההוא דכתיב כי יהיה לאיש בן סורר ומורה וגו' ותפשו בו אביו ואמו וגו', ותנינן דכהיהא שעתא אמר קודשא בריך הוא למשה כתוב, אמר ליה משה, מאריה דעלמא, שביק דא, אית אבא דעביד כדין לכריה. ומשה מרחיק הוה חמי בחקמתא כל מה דזמין קודשא בריך הוא לכני ישראל, אמר, מאריה דעלמא, שבוק מלה דא. אמר ליה קודשא בריך הוא למשה, חמינא מה דאת אמר, כתוב וקבל אגרא. את דעת ואנא דע יתיר, מה דאת חמי, עלי ההוא עובדא. דרוש קרא ותשכח.

בההוא שעתא רמז ליה ליופיא"ל רבנא דאורייתא, אמר למשה, אנא דרישנא להאי קרא. כתיב כי יהיה לאיש, דא קודשא בריך הוא, דכתיב (בשלח טו, ג) ה' איש מלחמה. בן דא ישראל. סורר ומורה, דכתיב (הושע ד, טו) כי כפרה סרה סרה ישראל. איננו שמע בקול אביו ובקול אמו, דא קודשא בריך הוא ופנסת ישראל. ויפרו אותו,

בְּקוֹל 'אֶבְי' וּבְקוֹל 'אֶמּוֹ', דא קודשא בריך הוא וכנסת ישראל וכו', בְּנִנּוּ זֶה וכו', מאן גרים להו לְיִשְׂרָאֵל למהוי סורר ומורה לגבי אבוהון דבשמיא, בגין דאיהו זולל וְסָבֵא בשאר עמין, דכתיב (תהלים ק, לה) וַיִּתְּעָרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מִעֲשִׂיהֶם וכו', עד כאן דברי הוזהר.

ד

והנה לפי דברי הוזהר פרשה זו יפה נדרשת על ישראל [ומיושב למה נכתבה פרשה זו, וכמבואר שם בדברי הוזהר]. אולם מכל מקום הלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ועדיין צריך ביאור גם לפי פשוטו למה נכתבה פרשה זו.

ה

קושיא ג

קושיית הכלי יקר: כיון דהפרשה מיירי מענין הבנים, היה לו לומר וכל "הבנים" ישמעו ויראו, ולמה אמר וְכָל "יִשְׂרָאֵל" יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ

(ג) בסוף הענין אמר הכתוב וַיִּנְמְחוּ וְגו' וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבָּךְ, וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ. ופירש רש"י, מכאן שצריך הכרזה בבית דין פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה. והקשה בבלי יקר, דיותר היה ראוי לומר וכל "הבנים" ישמעו ויראו, כי אין צורך לפחד זה כי אם לבנים, ולמה אמר וְכָל "יִשְׂרָאֵל" יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ.

ו

קושיות ודיוקים בפרשת לא יבא עמוני

קושיא ד

[לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעזר מפתור ארם נהרים לקללך].

ז

במדרש איתא דטעם שנתרחקו עמון ומואב, משום שהחטיאו את ישראל, וקשה המחטיאו יותר מן ההורגו לאי יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו'. די גמרא זאגט גדול המחטיא את חבריו יותר מן ההורגו...^ה

[איתא במדרש, מַצְרִיִּים הם טבעו את ישראל בים, וְאֲדוֹמִים הם קדמו את ישראל בחרב, ולא אסרם הכתוב אלא עד ג' דורות, עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים מפני שנמלו עצה להחטיא את ישראל, אסרם הכתוב איסור עולם. ללמוד שהמחטיא את האדם קשה לו מן ההורגו, שההורגו אין מוציאו אלא מן העולם הזה, והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא.]

ח

וקשה דהרי בפסוק לא נזכר טעם זה, רק טעמים אחרים

(ד) ולכאורה קשה דאם כן העיקר חסר מן הספר, לדבריו המדרש נמצא דהטעם שאסורים לבוא

דכתיב (מלכים ב' יז, יג) וַיֵּצֵא ה' בִּישְׂרָאֵל וּבִיהֲמָהּ בִּיד כָּל נְבִיאֵי כָל חוּזָה וְגו'. וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים, דכתיב וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶל ה' וְגו'. וְתַפְשׂוּ בוֹ אֶבְי וְאֶמּוֹ, בְּדַעְתָּא חֲדָא, בְּהִסְכָּמָהּ חֲדָא.

בְּנִינוּ זֶה וְדִא, וְלֹא דִשְׁאָר עֲמִין. סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינְנוּ שׁוֹמְעֵי קוֹלֵנוּ. מֵאֵי שְׁנָא דְהָא בְּקִדְמִיתָא לֹא כְתִיב זולל וְסוֹבֵא, וְלִכְתֹּר כְּתִיב זולל וְסוֹבֵא. אֵלֶּא מֵאֵן גְּרִים לָהּ לִישְׂרָאֵל לְמַהוּ סוֹרֵר וּמוֹרֵה לְגַבֵּי אַבּוּהוֹן דְּבִשְׁמִיא, בְּגִין דְּאִיהוּ זולל וְסוֹבֵא בְּשָׂאָר עֲמִין, דְּכִתְיִב (תהלים קו, לה) וַיִּתְּעָרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מִעֲשִׂיהֶם, וְכִתְיִב (כלק כה, ב) וַיֵּאכֹל הָעָם וַיִּשְׁתַּמְחוּ, דְּעִקְרָא וִיסוּדָא אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, כִּד עֲבָדִין בְּשָׂאָר עֲמִין. דֵּא גְרִים לֹון לְמַהוּ בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה לְגַבֵּי אַבּוּהוֹן דְּבִשְׁמִיא.

^ה כאן מתחיל הריקארדינג, ושוב נחסר אחר כך.

^ה כאן שוב נחסר הריקארדינג (עד תחלת אות טז).

^ו כן הוא בספרי כאן, והובא ברש"י (כג, ט). ועיין ענין זה גם בתנחומא פינחס (סימן ג), ובמדבר רבה (כא, ה).

בקהל עד עולם הוא עבור שהחמיאו את ישראל, ובקרא כתיב טעם אחר לגמרי, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וגו' ואשר שבר עליך את בלעם וגו'.

ט

וברש"י (כג, ט) הביא גם כן דברי המדרש, ולכן כתב (כג, ה) דגרמו זה בלשון "על דבר" דהכוונה על העצה שיעצו אתכם להחמיאכם. אולם עדיין קשה דסוף סוף לא 'מפורש' זה בקרא, אלא מפורש בכתוב טעמים אחרים לגמרי.

י

קושיא ה

להבין למה מטעם שלא קדמו בלחם ובמים, נענשו להתרחק כל כך, שלא יבאו בקהל ישראל עד עולם (ה) ועוד פליאה נשגבה, למה צוה הקב"ה לרחק אותם כל כך בגלל הדבר הזה אשר לא קדמו את ישראל בלחם ובמים. וכי אשמה רבה היא זאת על הגוים מה שלא קיימו מצות הכנסת אורחים, דמשום זה יהיו מרוחקים עד עולם.

יא

קושיא ו

הלא טעם השני ששכרו את בלעם לקלל את ישראל ולבלותם, הוא שקול פי כמה מטעם הראשון שלא קדמו בלחם ובמים, ולמה הוצרך עוד למעם הראשון, ולא עוד אלא שהקדים הכתוב תחלה למעם זה (ו) ובכלל קשה מזה שהאשימם הכתוב על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, והלא הטעם השני שהזכיר הכתוב ואשר שבר עליך את בלעם בן בעור לקללך, שקול הוא פי כמה מזה, כי הם רצו חס ושלום לבלות את ישראל מן העולם, ואם כן למה צריך עוד למעם הראשון שלא קדמו אותם בלחם ובמים, וגם הקדים טעם זה תחלה. והלא בזה ששכרו את בלעם יש בזה די חמא ועון שיגיע להם עונש הזה, ואם כן הטעם הראשון מיותר הוא, דבכלל מאתים מנה.

יב

קושיא ז

להבין דיוק הלשון אשר לא "קדמו" בלחם ובמים, דמשמע דלכסוף הביאו רק שלא "הקדימו", והלא גם לכסוף לא הביאו (ז) גם יש לדייק בלשון הכתוב על דבר אשר לא "קדמו", דמשמע שרק לא הקדימו אבל לאחר מכן הביאו. ועל זה קשה וכי לאחר מכן הביאו לחם ומים, והלא לא הביאו כלל, ואם כן למה אמר רק שלא קדמו.

יג

קושיא ח

מהו הדיקוק וחסרון שהגיע לישראל מזה שלא קדמו אותם בלחם ומים, והלא היה להם מן ובאר (ח) ועוד קשה וכי היה צריך להם לישראל שיביאו להם לחם ומים, והלא היה להם המן והבאר במדבר, ולא הוצרכו כלל ללחם ומים, ואם כן מה חסרון והדיקוק הגיע לישראל בזה שלא קדמו אותם בלחם ובמים?

יד

קושיא ט

בגמרא דרשו דעמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית, משום דאמר קרא טעם שלא קדמו בלחם ומים, ודרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם והנה במשנה דיבמות (דף עו:) אמרו, עמוני ומואבי אסורין, ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהן מותרות מיד.

¹ רעיון בויקרא רבה (לד, ח), ובזהר חדש במדרש הנעלם פרשת לך (דף מב. דפוס מונקאטש), שהקשו כן.

ובגמרא שם, מנא הני מילי, אמר רבי יוחנן דאמר קרא (שמואל א' יז, נה) וּכְרָאוֹת שְׂאוֹל אֶת דָּוִד וּגו', אָמַר אֶל אֲבִנֵי שַׁר הַצָּבָא בֶּן מִי זֶה הַנָּעַר וּגו', אמר לוֹ דואג האדומי, עד שאתה משאל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בַּקֶּהֶל אם לאו, משום דקא אתי מרות המואבית. אמר לו אֲבִנֵי, תנינא עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. אלא מעתה מְזוֹר ולא ממורת, מְצָרִי ולא מצרית. שאני הכא דמפרש טעמא דקרא, על דבר אֲשֶׁר לא קדמו אֲתָכֶם בְּלָחֶם וּבְמִים, דרכו של איש לקדם, ואין דרכה של אשה לקדם. אמר לו, היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, אשתיק וכו', בעי לאכרוזי עליה, מיד וְעַמְשָׁא בֶּן אִישׁ וְשִׁמּוֹ יִתְרָא הִישָׁאֲלִי וּגו' (שמואל ב' יז, כה), אמר רבא מלמד שחגר חרבו כישמעאל ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. ונמצאנו למידין מכאן, דלחכי מותרין הנשים של עמון ומואב לבא בקהל, משום שאין דרכה של אשה לקדם.

טו

ויש להבין דאך שייך לומר על בנות מואב הטעם שאין דרכם של נשים לקדם, והלא פרוצות היו ושוּפִיר היו דרכם לקדם (ט) ולכאורה איכא למפרך דמה תירוצין הוא זה שאין דרכה של אשה לקדם, והלא כלל זה שייך רק בנשים שהם צניעות ואין דרכם לקדם, אבל בנות מואב הלא היו פרוצות ביותר, ואם כן לכאורה לא שייך לומר עליהן כלל זה].

טז

קושיא *

בגמרא אמרו דמ"מ היה להם לקדם נשים לקראת נשים, אולם בוהר
משמע דהנשים שפיר קדמו ורק אנשים לא קדמו. ויש ליישב הסתירה

(י) אין" זוהר הקדוש אויף רות" זאגט ער גאָר אַז זיי" האָבן גאָר יאָ מְקַדֵּם געוועזן, דעם זוהר'ס שיטה איז (בטעם ומקור היתר הנשים מואביות, ווייל) 'נשים' האָבן גאָר יאָ מְקַדֵּם געוועזן, ווי דער זוהר הקדוש איז מבאר דאָרט.
איז שווער, לכאורה דאָס איז פאַרקערט פון די גמרא, [שהרי] דאָ זעט מען די גמרא זאָגט היה להם לקדם נשים לקראת נשים, איז לכאורה געוועזן אויף זיי א 'תְּלוּנָה' אַז זיי [הנשים] האָבן אויך נישט מְקַדֵּם געוועזן, [און] אין זוהר הקדוש שטייט אַז זיי האָבן גאָר יאָ מקדים געוועזן.

יז

קושיא יא

בגמרא אמרו שמתחילה נשא משה קל וחומר מן המדינים שצריך להכותם, דכל שכן כמואבים עצמם שהם היו העיקר ויודעראום די גוף ה'זאך פון צרור את המדינים והפיתם אותם (פינחס כה, יז), זאָגט אויך די גמרא, [שהמואבים היו העיקר בהפקרת בנותיהם, שאמרו שם כי] טאָקע לעולם משה

^ח מכאן ואילך נמשך מן הריקאָרדינג.

^ט בוהר חדש על מדרש רות (דף לא. בדפוס מונקאטש תרע"א) האריך לתת טעם למה נאסרו רק המואבים ולא המואבות, ואחר כתב עוד טעם וז"ל: ועוד, כתיב באורייתא תרי טעמי, על דבר אֲשֶׁר לא קדמו אֲתָכֶם בְּלָחֶם ובמים, ואֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֶיךָ בְּלָעַם, עיקרא דמילתא 'גוברין' הוּוּ.

^י בגמרא בבא קמא (לח.): ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה (דברים ב, ט), וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, אלא נשא משה קל וחומר בעצמו, אמר, ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב, אמרה וורה צורו את המדינים והפיתם אותם, מואבים עצמן לא כל שכן. אמר לו הקב"ה, לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן, רות המואבית ונעמה העמונית.

הָאָט גאָר אַ ראיָה [געברענגט, להכות גם מואב], ער האָט געלערנט אַ 'קל וחומר', נומה המדינים וואָס ס'איז געווען לא באו אלא לעזור את (מדין) [מואב] [אמרה תורה והכיתם אותם, מואבים עצמן לא כל שכן].

יח

וּגם לזה יש סתירה בזה, דמבואר שם דהמדינים היו העיקר בהפקרת בנותיהם, יותר מהמואבים. ורק מתחילה כששכרו את בלעם היו המואבים העיקר בעצה

(יא) איז אויכעט [יש סתירה לזה], אין זוהר הקדוש שטייט דאָן אַנדערש [כי בנות 'מדין' היו העיקר].

אין זוהר הקדוש שטייט אין פרשת בלק, ער זאָגט^א, אַז ביי די עצה 'דערנאָכדעם' שוין, איז שוין אַז מדין האָט 'מער' מפקיר געווען [הבנות]. כאָטשיג אפילו [אז] דער 'מתחיל' איז געווען מואב, [כמו שנאמר] (בלק כב, ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן [עַתָּה יִלְחָכוּ הַקָּהָל וגו'], די עצה וואָס זיי זענען געגאָנגען נעמען בלעם^ב ער זאָל זיי זאָגן וואָס מ'זאָל טון, [די עצה 'מתחילה' אז] מ'זאָל ברענגען בלעם^ב, דעס האָט נאָך מואב אָנגעהויבן. אָבער דעם הַפְקֻרוֹת הַבָּנוֹת איז מדין געווען אָרגער ווי מואב, מער מפקיר געווען, מדין האָט מער מפקיר געווען.

[ולדברי הזוהר] לכאורה לפי זה איז [עס] א קל וחומר פריכא, [מה שנשא משה קל וחומר] פון מדין שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה צרור את המדינים, מואבים עצמם לא כל שכן. [שהרי מדין היו העיקר, וזו ער ברענגט אין זוהר דעם פסוק (מטות לא, טז) הֵן הָנָה הָיוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי בַלְעָם^ב, אין די עצה איז שוין געווען מדין מער [שולדיג] ווי מואב, איז דאָך שוין נישטאָ קיין 'קל וחומר' [על המואבים].

יט

ישׁוב הקושיות בפרשת לא יבא עמוני

הקדמה לישׁוב הקושיות

נאָר וואָס דען, דער גאַנצער ענין [פון] עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֹתָכֶם בְּלָחֶם וּבִמִּים (קושיא ד וקושיא ז), קען זיין אַז נישט "דער חטא" איז [דער] לֹא קָדְמוּ אֹתָכֶם, [ווייל] טאַקע 'ווער ברויך זיי' [לאכילה ושתייה, והלא היה להם קֶן וּבָאָר] (קושיא ח), [ווער כי עבור] לֹא קָדְמוּ אֹתָכֶם בְּלָחֶם וּבִמִּים, פאַרדעם איז זיי נישט געקומען אַזאַן עונש (קושיא ה-ז).

^א בזהר הקדוש (בלק קפט): פֶּתַח וָאָמֶר, וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן וגו', מוֹאָב אֵינּוֹן שְׂאִיר, וּבְגִין אֵינּוֹן תִּאֲנִי דְּמִין מוֹאָב לְאַפְקָא לְעֵלְמָא, אֲשֵׁתִיבּוּ מֵעוֹנָשָׁא.

ווער שם (בלק קפט): פֶּתַח אִיהוּ וָאָמֶר, וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן וגו', וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְאֵל זִקְנֵי מִדְיָן לֹא כְּתִיב, אֶלָּא וַיֹּאמֶר מוֹאָב, עוֹלָמִין נְטִלוּ עֵיטָא מִסְבִּיא, וְסִבִּיא אֲתַמְשְׁכוּ אֲבִתְרֵיהוּ וְאֵינּוֹן יִהְיֶה לֹון עֵיטָא. מֵאִי עֵיטָא יִהְיֶה לֹון, עֵיטָא בִישָׁא נְטִלוּ לְגִרְמֵיהוּ. אָמְרוּ לֹון לְמוֹאָב, גְּדוּלָּא בִישָׁא גְדוּלָּא בִינְנָא. וּמִנּוּ, מִשָּׁה רִבִּיהוֹן. עַל חֵד כּוּמְרָא דְהוּא בִינְנָא, דְרָבִי לִיָּה וְגִדְיָל לִיָּה בְּבִיתֵיהּ, וְהָב לִיָּה בְרִיתֵיהּ לֵאנְתּוּ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא יִהְיֶה לִיָּה מְמוֹנָא, וְשֹׁדֵר לִיָּה לְמִצְרַיִם, לְשִׁיצָאָה כָּל אֶרֶעָא. וְאִיהוּ וְכָל בֵּיתֵיהּ אֲתַמְשְׁכוּ אֲבִתְרֵיהּ. אִי לְהִהוּא רִבִּיהוֹן יִכּוֹל לְאַעְקָרָא מִן עֵלְמָא, כָּל עֵמָא דִּילִיָּה יִתְעַקְרוּן מִיָּד מְעֵלְמָא. וְכָל עֵיטָא בִישָׁא מִהִהוּא מְלָא דְפִעוֹר, מִמְּדִין הָהּ.

וְתַת חוּי, דְכֵלָּא הָהּ מִמְּדִין, וְכָל עֵיטָא דְלִהוֹן עַל מִשָּׁה הָהּ. וְכַעֲשֵׂא דְלִהוֹן, שְׂכָרוּ לְבָלְעָם. כִּיֵּן דְחִמּוּ דְכָלְעָם לֹא יָכִיל, נְטִלוּ עֵיטָא אַחֲרָא בִישָׁא לְגִרְמֵיהוּ, וְאַפְקִירוּ נְשִׁיָּהוּ וּבְנֵתֵיהוּ יִתִּיר מִמוֹאָב, דְהָא עַל נְשִׁי מִדְיָן כְּתִיב (מטות לא, טז) הֵן הָנָה הָיוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', וְכֵלָּא מִמְּדִין הָהּ.

^ב וכמבואר ראיָה זו בדברי הזוהר דלעיל (בסוף הערה יא).

כ

מבואר במדרש: דאופן שהחמיאו את ישראל בעצת שטים, הוא ע"י שאמרו המואבים דברי התקרבות ואהבה אליהם, ונתנו להם בשר ויין, ועל ידי זה נמשכו לידי חטא

נָאָר וּוְאָס'זשע דען, קען זיין. ווייל ס'שטייט דאָך אין מדרש², וויאָזוי איז געווען די עצה פון בלעם', על דבר פֿעור.

זיי [הבנות מואב] האָבן זיך צו זיי [אידן] זייער מִקְרָב געווען, זיי זענען געקומען צו גיין [און] זיי האָבן זיך גאָר אָנגעטראָגן [ליתן להם בשר ויין], זיי האָבן געזאָגט 'נעם נאָר', מ'זעמיר בְּנֵי אָב אָחָד, פון 'תָּרַח' אָבִי אַבְרָהָם, למה אתם שונאים אותנו [והלא אנו אוהבים אתכם].

זיי האָבן זיך אַזוי שטאַרק מִקְרָב געווען צו זיי, זיי האָבן געזאָגט עטס ווילטס האָבן "פֿשרות", עטס קאַנטס ענק נעמען עַגְלִים [משלנן], עטס זאָלטס ענק שִׁחְטֵן פֿרִיצונֶכס, און מ'קען מיר עסן צוזאַמען, ס'קען זיין אַהֲבָה צווישן אונז. מ'וועל מיר ענק געבן עַגְלִים [כדי] עטס זאָלט שִׁחְטֵן, און מעגן עסן פונקט [אזוי] בִּפְשָׁרוֹת אַזוי ווי עטס ווילטס, נאָר מ'זאל זיין 'צוזאַמען'. אַזוי שטייט אין מדרש רבה פרשת בלק.

כא

קומט אויס, איז די גאַנצע [עצת בלעם], די עצה - קומט אויס - דאָס איז געווען דעם גרויסע 'התקִּרְבוֹת'.

[און] אלמלי מ'איז טאַקע מְרוֹחֵק, אַז מ'איז טאַקע 'מְרוֹחֵק' העט מען נישט גיווען געקומען צו דעם חטא.

כב

ונמצא רמה שמתחילה לא קדמו אותם בלחם ומים, היה בזה מעלה גדולה, שע"ז לא נתקרבו ישראל אליהם, ובאם היה להם התקרבות היה מוזק להם כ"י

איז לעולם איז עס געווען אַ גרויסע 'מַעֲלָה' [מה 'שמתחילה' לא קדמו אותם בלחם ומים]. ווייל אַז אַ גוי איז זיך 'מְרוֹחֵק' פון אַ איד, איז גאָר אַ מַעֲלָה.

[דאס לאַ כן הרי כתיב] וַיִּתְּעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מִעֲשֵׂיהֶם³ (תהלים קו, לו), דעם 'התקִּרְבוֹת' מיט די אומות הָעוֹלָם ברענגט דאָך שוין, דאָס ברענגט חלילה בלויז אַן הַתְּגַשְׁמוֹת, ענינים וואָס ס'טויגן נישט, דאָס ברענגט לידי חטא.

² במדרש רבה (בלק כ, כג): וַיִּחַל הָעָם לָזַנּוֹת אֶל בָּנוֹת מִוָּאָב וכו', עשו להם קלעים והושיבו בהם זונות ובידיהן כל כלי חמדה, והיתה זקנה יושבת מבחור, ומשמרת לילדה שהיתה לפניו מן החנות. כשישראל עוברין ליטול חפץ בשוק, זקנה אומרת לו, בחור אי אתה רוצה כלי פשתן שבא מבית שאן, והיתה מראה לו ואומרת לו הכנס לפניו ותראה חפצים נאים, הזקנה אומרת לו ביותר וילדה בפחות, מכאן ואילך אומרת לו ילדה הרי אתה כבן בית, שב ברור לעצמך, וצרצרו יין מונח אצלה, ועדיין לא נאסר יין של גוים, נערה יוצאה מקושטת ומבושמת ומפתה אותו, ואומרת לו למה אנו אוהבין אתכם ואתם שונאין אותנו, טול לך כלי זה חנם, הלא כלנו בני איש אחד, בני תרח אבי אברהם, אין אתם רוצים לאכול מזבחתינו ומבשולינו, הרי לנו עגלים ותרגולים, שִׁחְטוּ מִמִּצְוַתְכֶם וְאָכְלוּ, מיר משקהו היין ובוער בו השטן, היה נִשְׁטָה אחריה, שנאמר (הושע ד, יא) וְנָתַתְּ יַיִן וְתִירוֹשׁ יִקְחוּ לָב.

³ וכמבואר בלשון הזוהר חדש המובא לעיל (בסוף הערה ב): מאן גרים להו לישראל למקוה סודר ומורה לגבי אַבְהוֹהוּ דְּבִשְׁמִיא, בגין דִּאיְהוּ זֻלָּל וְסוֹבָא בְּשָׂאָר עֲמִין, דְּכִתִּיב וַיִּתְּעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְכִתִּיב (בעצת שטים) (כלק כה, ב) וַיֹּאכֶל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ, דְּעָקְרָא וַיִּסְרְדָא אֶכִּילָה וְשִׁתְיָה, כד עבדין בְּשָׂאָר עֲמִין. דא גרים לון למקוה בן סודר ומורה לגבי אַבְהוֹהוּ דְּבִשְׁמִיא.

כג

אבל מה שהכתוב מאשים אותם על זה, הכוונה באופן אחר (כדלהלן)

נָאָר וּוּאָס'זשע דען, דער פסוק זאָגט דאָ אָט [על דבר אשר לא קדמו וגו', על שם הבאת ראייה, ולא על שם הגדת 'החטא' והאשמה שלהם].

[ווייל] לכאורה קענען זיי זיך גאָר פאַרענטפערן, [אַז] זיי זענען טאַקע בעצם [טוב לישראל], זיי האָבן גאָר 'ליב', זיי האָבן אַהבה צום איד, איבערדעם האָבן זיי זיך מְקַרֵב געווען [אל ישראל, בשמים].

כד

דלעולם עיקר האשמה עליהם הוא על "ההתקרבות" שהתקרבו עצמם לבני ישראל, שע"ז באו לידי חטא

[שהרי לעולם] דאָס איז געווען דער עיקר 'חטא' [והאשמה על מואב, דעס] וואָס זיי האָבן זיך אַזוי מְקַרֵב געווען [צו אידן, און] ממילא איז שוין געווען לַפְתַּח חֲטָאת רַבִּיט^ט (בראשית ד, ט), דערנאָך האָט שוין דער יִצְרָ הָרַע' ווייטער געאַרבעט.

כה

וכיוצא בזה היתה עצת ה'מן בסעודת אחשוורוש, דע"י שנתנו ישראל מסעודתו של אותו רשע, ואכלו ושתו עם הגוים, באו לידי חטא

אַזוי איז געוועזן, ביי דעם סעודה פון אַחֲשֻׁרוּש איז אויך געווען [אַזוי], שטייט אויך אין מדרש^ט אַז דער חטא איז געווען [במה שנהגו] בסעודתו של אותו רשע, ווייל

^ט עיין בכלי יקר פרשת בראשית (ד, ט): לַפְתַּח חֲטָאת רַבִּיט וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וכו'. לפי שמצינו לרז"ל (ברכות סא.) שהמשילו את היצר הרע לזכוב, ואסמכוהו אקרא (קהלת י, א) זְכוּבִי מִוֶּת יִבְאִישׁ גּוֹר'. וטעמו של דבר, כי כל זכוב כח פיו שלו חלוש, ואין בו כח לעשות נקב בבשר שלם, אך במקום שהזכוב מוצא פתח פתוח בבשר החי, שם ירבו, ויש כחו בפיו להרחיב הפְּרָצָה. כך היצר הרע, כחו חלוש לעשות פרצה בבשר חי רב פעלים, כי הצדיק בכל דרכיו אשר לא פָּתַח לִיצְרוֹ פָּתַח כָּלָל, אי אפשר לו לפרוץ גדרו ולכנס בו להחטיאו. אמנם בזמן שהוא מוצא אנשים בני גילו, הפורצים אפילו פרצה קטנה ופותחין לו 'פתח' לחטאת ולנדה, אז יש בידו להרחיב הפרצה ולהוסיף פשע על חטאתו, כאמרם ז"ל (שבת קד.) הבא לטמא פותחין לו, ויש גורסין פתחים לו, ר"ל פותח פתח אל היצר הרע שימצא מקום ליכנס דרך אותה פרצה ולהרחיבה, עד עֲלוֹת מִכְתּוֹ לְאֵין מִרְפָּא. המשל בזה, המוצא פתח סגור מכל וכל קשה לו לפותחה, והמוצא הפתח קצת פתוחה, נקל לו להרחיב הפתיחה עד אשר יעשה כמו שער בנפשו שהכל נכנסין בו בנקל, וזה משל צורך על היצר הרע וכו'.

וזה שאמר לַפְתַּח חֲטָאת רַבִּיט. כי היצר הרע שנקרא 'חטאת', במקום שהוא מוצא 'פֶּתַח פְּתוּחַ' לחטאת, שם ירבו, ויכנס דרך אותו פתח. ואל תאמר שאין חשקו כי אם אל פתח לבדו, אלא אֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ, שכל תשוקתו לילך מכאן ולהלן 'אליך' ממש, להדיחך מעל ה'. אמנם כל זמן היותו בפתח עינים, דהיינו בתחילת בואו אליך, אֲתָה תִּמְשָׁל בּוֹ וכו' (עיי"ש עור):

ועיין בישמח משה פרשת נשא (ע"פ ו' כי ימות): כי לַפְתַּח חֲטָאת רַבִּיט, רצ"ל שאורב בכל עת איך ימצא פתח וסדק להכניס בו ולהבעיר הַבְּעֵרָה וכו', ולא בעולם הזה לבד, רק גם בעולם הבא אֵשׁ הִיא עַד אֲבֹדוֹן תֹּאכַל (איוב ד, יב), יִמָּטֵר עַל רִשְׁעִים פָּחִים אֵשׁ וּנְפִירִית (תהלים יא, ו), והיא האש בעצמו שמבעיר היצר הרע בעולם הזה, איך ראוי להשתדל יומם ולילה להנצל ממנו, וכפירוש הפסוק לַפְתַּח חֲטָאת רַבִּיט, כי דרשו (שבת קה:) לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֵל יָד (תהלים פא, ט), איזה אֵל יָד שהיא בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע, עד כאן. והנה יש להבין אם היא מצד התולדה, אם כן איך נאמר לאו על זה. אלא ודאי מצד התולדה הוא בחוץ, ואצל כל פינה יאורב ואצל כל פתח רובץ, שאם ימצא מקום יכנס לתוך הגוף. ואלו הן הפתחים, עין רואה, ואוזן שומע, ולשון מדבר, ואזי לו למי שמכניסו לתוך הגוף. ועל כן צריך לשקוד על דלתותיו לעצור עיניו בעפעפים, ובאוזן באליה, [ובפה] השפתים והשיניים כמו שדרשו (ערכי טו:) מִה יִתֵּן לָךְ וְיִמָּה יִסְיֵךְ לָךְ וגו' (תהלים קכ, ג), על כן צריך להשתדל יומם ולילה להנצל ממנו, ולהכין לו 'מים' - תורה ומצוה - לכבות 'אש' התבעירה וכו', ואם ישתדל ודאי יועיל, כי כבר הבטיח ית"ש (בראשית ט) אֲתָה תִּמְשָׁל בּוֹ אִם תִּרְצָה.

^{טו} באסתר רבה (ו, יח): אמר רבי יצחק נפחא, הֵמָּן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל, הדא הוא דכתיב (אסתר א, ה) וּבְמִלּוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הַיָּמִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשׁן הַיְּבִיָּה וגו', ואין העם האמור כאן אלא ישראל וכו'. אמר הֵמָּן לאחשוורוש, אלקיהם של אלו שונא זמא, הַעֲמֵד להם זונות וְעֲשֵׂה להם משתה, וגזר עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם, שנאמר (שם, ה) לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ. כיון שראה מרדכי כך, עמד והכריז עליהם ואמר להם לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד

ב"י די סעודה זענען זיי נכשל געוואָרן, ס'איז געווען תערובות אנשים ונשים און זיי זענען נכשל געוואָרן, אַזוי שטייט דאָרט אַרויס אין מדרש, וואָס דער חטא איז געוועזן [ווען] מ'האָט נהנה געווען מסעודתו של אותו רשע"י. - (קול אנהא מרבינו) -

כו

אבל לכאורה היו יכולין לתת אמתלא על "ההתקרבות", כי עשו מחמת "אהבה" שאהבו לישראל, וכמו שאמרו בדבריהם [נאָר] לכאורה קענען זיי זיך 'פאַרענטפערן' [אז] זיי האָבן טאַקע אַזא אהבה, זיי האָבן געוואָלט עסן צוזאַמען. כאָטשיג [למעשה] ס'שאַדט פאַרן איר, אָבער זיי האָבן נישט 'געמיינט' דאָס, [נאָר ווייל] זיי האָבן אַזא אהבה, בְּנֵי אֵב אַחַד, אַזוי ווי זיי האָבן גאָר געזאָגט. זיי מיינען [מחמת אהבה], זיי קענען זיך פאַרענטפערן אַז ס'איז אמת [מה שאמרו בדברי פתוים], זיי האָבן טאַקע 'דאָס' געמיינט.

כז

אבל ממה שבתחילה לא הקדימו אותם אפילו בלחם ומים, ורק לאחר שבלעם נתן להם העצה להחמיאם או קרמו אותם אף בבשר ויין, מזה יש ראיה ברורה שלא עשו כן מחמת "אהבה", אלא אדרבה מחמת "שנאה" עשו כן בכדי להחמיאם זאָגט ער [בפסוק] אַ רֵאִיָּה בְּרוּרָה אַז זיי האָבן 'דאָס' נישט געמיינט, ווייל והראיה 'איידער' בלעם האָט זיי געגעבן אַן עצה [ואמר להם] אַלְקִיָּהם שֶׁל אֱלֹו שׁוֹנֵא זִמָּה, [און] מ'זאָל זיי מחטיא זיין אידן, האָבן זיי נישט געברענגט נישטאמאל קיין "לחם ומים". און 'דעמאלטס' [לאחר העצה] האָבן זיי געברענגט [אפילו] "בֶּשֶׂר וַיֵּין", איז געווען אַזא אהבה.

אָבער 'פאַר' בלעם'ס עצה האָבן זיי נישט געברענגט [ניטאמאל] קיין לַחֵם וּמִים, זעט מען דאָך [אז] זיי מיינען נישט 'דעס' [בשביל 'אהבה', אלא אדרבה בשביל 'שנאה' ישראל, וכמו שאמרו חז"ל הלכה היא] בידוע שעשו 'שונא' ליעקב"י, [און] ס'איז נישט תלוי געווען אין קיין 'אהבה'.

כח

ישוב קושיא ה-1-1

לעולם עיקר האשמה הוא בדברי המדרש על שיעצו להחמיא את ישראל, אלא שהכתוב מספר לנו "הראיה" על זה כי כוננתם היה להחמיא, ולזה אמר על דבר אשר לא "קדמו" אתכם בתחילה, אפילו בלחם ובמים, אבל לאחר מכן כשהיה ואשר שבר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נחריים לקללה, או קבלו פניהם אף בבשר ויין, והרי שכוננתם היתה בכדי להחמיאם, וע"כ בד"ן הוא שלא יבואו בקהל עד עולם

דאָס איז דער פֿשט, עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא "קָדְמוּ" אֶתְכֶם. "פריער", 'פאַר' בלעם'ס עצה האָבן זיי זיך נישט אַזוי מַקְדִּים געווען, 'פריער' האָבן זיי נישט געברענגט [אפילו] קיין לַחֵם וּמִים, נאָר 'נאָך' בלעם'ס עצה זענען זיי געוואָרן 'אַזוי גוט', און זיי האָבן געברענגט.

עליכם קטיגוריא, כדי שיהא פתחון פה עם מדת הדין לקטרג עליכם לפני הקב"ה. ולא שמעו לדברי מרדכי, והלכו כולם לבית המשתה, א"ר ישמעאל שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה, ואכלו ושתו ונשתכרו, ונתקלקלו. מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה וכו'. באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה וכו', אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש ובעבור זאת נגזרה עליהם צרה וכו'.

"לשון זה הוא מדברי הגמרא מגילה (יב): שאלו תלמידי את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של 'אותו רשע' וכו'.

"לשון ספרי פרשת בהעלותך (פיסקא יא), ורש"י פרשת וישלח (לג, ד).

[פון דעם] איז אַ ראָיָה אַז זיי האָבן געמיינט [אויף] 'לְהַחֲטִיא', פון דעם וואָס זיי האָבן נישט 'פריער', אָפּשָׁר לֹא "קָדְמוֹ" אַתְּכֶם בְּלָחֶם וּבִמִּים, נאָר [הערשט ווען] אָפּשָׁר שָׂכַר עֲלֵיךְ אֶת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם נְהִרִים לְקַלְלָהּ, 'דערנאָכדעם' ווי זיי האָבן געדינגען בְּלָעַם'ן, זענען זיי געוואָרן אַזוי גוט צו זיי, און געברענגט [אפילו] בָּשָׂר וַיֵּינ. זעט מען דאָךְ, איז דאָךְ דאָס געווען נאָר דורך בְּלָעַם'ס עֲצָה, דאָס איז אַ סִּמָּן אַז זיי האָבן געמיינט [מחמת 'שנאה'], איז דאָס אַ ראָיָה בְּרוּרָה אַז ס'איז געווען כוונתם נאָר 'לְהַחֲטִיא' [את ישראל. דאס לא כן] פאַרוואָס האָבן זיי נישט "פריער" געברענגט, פריער האָבן זיי נישט געברענגט 'נִיטְאֻמָּאֵל' קיין לָחֶם וּמִים.

כט

דאָס איז דער פֿשֶׁט אָפּשָׁר לֹא "קָדְמוֹ" אַתְּכֶם (קושיא ז), זיי האָבן ענק נישט 'מקדים' געווען, נאָר הערשט ווען ס'איז שָׂכַר עֲלֵיךְ אֶת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר. אָבער 'איידער' זיי האָבן געדינגען אֶת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר, 'פריער' האָבן זיי נישט געברענגט קיין לָחֶם וּמִים.

ל

ישוב קושיא ד

ונמצא דשפיר מבואר גם בפסוק כטעם המדרש, דסיבת ההתרחקות של עמונים ומואבים הוא רק עבור שיעצו להחטיאם ממילא שטייט טאקע דא אין פסוק דער ענין וואָס דער מדרש זאָגט [בטעם שנתרחקו, ווייל] זיי האָבן דיך מַחֲטִיא געווען.

[ווייל] ער מיינט נישט [בפסוק 'להאשימם'] ווייל זיי האָבן נישט געברענגט, נאָר ווייל זיי האָבן נישט 'פריער' געברענגט, איז אַ "ראָיָה" אַז וואָס זיי האָבן געטון 'נאָכדעם', דאָס איז אַלעס שוין געווען [אויף] 'לְהַחֲטִיא', זיי האָבן געמיינט נאָר 'דאָס'.

[שהרי] אַזוי 'נאָכדעם' וואָס זיי האָבן דאָ געדינגען בְּלָעַם'ן "אויף צו שעלטן", זענען זיי געוואָרן 'אַזוי גוט', זיי האָבן געברענגט בשר ויין, [וואָס] דאָס איז תרתי דסתרי. 'נאָכדעם', הערשט דערנאָכדעם האָבן זיי געברענגט.

לא

דאָס זאָגט דער פסוק, אַז אַ ראָיָה בְּרוּרָה [איז] פון דעם לֹא קָדְמוֹ אַתְּכֶם בְּלָחֶם וּבִמִּים, [כי הם היו המחטיאים הקשים מן ההורגים, וכטעם המדרש]. נישט דאָס איז דער מִכְנָן [בהפסוק, עצם הענין] דעס וואָס זיי האָבן נישט געברענגט. נאָר דאָס איז טאקע פאַרדעם [כדי להביא מזה 'ראיה' על טעם המדרש שרצו להחטיאכם]^ט.

לב

הקדמה לישוב ט-יא

מה שמזכיר הכתוב ואשר "שכר" עליך את בלעם, הוא לפי שאז היתה 'התחלה' מכל הענין, גם מעצת שמים שנעשה 'לבסוף' (שהוא עיקר טעם התרחקותם), ובאותו התחלה היו המואבים עיקר, ולא המדינים

אָבער דער "מקור" איז [די 'תחלה'] וואָס מ'האָט 'געדינגען' בְּלָעַם'ן, [און] "ער" האָט זיי מחטיא געווען [לבסוף]. דער עיקר איז די התחלה, [שאז כבר חייב על שם סופו. [ולכן נקט הכתוב הלשון ואֶשָׁר "שכר" עֲלֵיךְ אֶת בְּלָעַם, שנתחייבו מיד בתחלת השכירות, שאז היו המואבים העיקר, יותר מהמדינים, וכדיבואר עוד להלן]. (ההמשך בישוב קושיא ט-יא, באות מד)

^ט ווע"ב ס"ג כי תצא תשכ"ז שחזר רבינו על בחינה זו והוסיף שם עוד בחינה אחרת כביאור הפסוק על דבר שר לא קדמו, ואכמ"ל.

לג

ישוב הקושיות בפרשת בן סורר ומורה

הקדמה ל'ישוב קושיא ב - ג

[ועל דרך זה יבואר וואָס] ס'שטייט ביי בן סורר ומורה, וְכָל "יִשְׁמְעֵאל" יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ

(סיום הענין להלן באות מג)

(קושיא ג.)

לד

בגמרא: בן סורר ומורה נידון "על שם סופו"

דאָס קען זיין, [ווייל] די גמרא זאָגט אין סנהדרין² אויף בן סורר ומורה, פאַרוואָס קומט אים סקילה, ווייל ער איז נידון על שם סופו, [דסופו שיהא] עומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות^{3א}.

לה

והקשו דהלא במקום אחר דרשו מפסוק באֲשֶׁר הוא שָׁם, דאין הקב"ה דן את האדם אלא לפי שעתו

פרעגן זיי דאָך די קשיא גאָר, אַמער מ'איז דאָך נישט דין [את האדם] על שם סופו, [וכמו שמצינו כין] ביי יִשְׁמְעֵאל'ן שטייט דאָך (וירא כא, יז) באֲשֶׁר הוא שָׁם, זאָגט די גמרא^{2ב} [דהכוונה ווייל] הקדוש ברוך הוא איז נישט דין על שם סופו.

לו

ותירצו דשאני בן סורר ומורה, כיון שכבר עשה 'התחלה' לאותו חטא, כבר

דינין אותו מעתה גם על שם סופו. כי עיקר חומר הדין על שעת ההתחלה

נאָר די מפרשים זאָגן דעם תירוצ^{2ב}, [ווייל] דעמאָלטס יִשְׁמְעֵאל האָט דאָך נאָך גאַרנישט געטון פון דעם חטא, [ובכחאי גוונא אין דינין אלא לפי מעשיו של אותה שעה].
און דעם וואָס מ'איז דין [על שם סופו], איז נאָר ווען מ'הייבט שוין אָן צו טון דעם וואָס ס'ברענגט 'דעם' חטא [שבסופו, שאז] איז מען שוין [נאָ] דין על שם סופו.
אַ בן סורר ומורה הייבט דאָך שוין אָן פריער 'די פעולות' וואָס ס'ברענגט אים [לבסוף] צו 'דעם', [ועל כן שפיר נידון גם בהתחלה על שם סופו].

² במשנה סנהדרין (עא:) בן סורר ומורה נידון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חייב. ובגמרא שם (עב): תניא רבי יוסי הגלילי אומר, וכי מפני שאכל זה תְּרִטִימֵר בשר ושתה חצי לוג יין הָאִיטְלָקִי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל, אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה, ימות זכאי ואל ימות חייב.

^{2א} לשון זה הוא מלשון רש"י כאן (כא, יח): ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו וכו', סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות וכו'.

^{2ב} בגמרא ראש השנה (טז:) ו: אמר רבי יצחק, אין דין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר (וירא כא, יז) כִּי שָׁמַע אֱלֹקִים אֶל קוֹל הַנֶּעֱר באֲשֶׁר הוא שָׁם.

ובבראשית רבה (נג, ד): פֶּאֱשֶׁר הוא שָׁם. אמר רבי סימון, קפצו מלאכי השרת לקטרגו [לישמעאל], אמרו לפניו, רבון העולמים, אדם שהוא עתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר, אמר להם עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם איני דן את האדם אלא בשעתו. [וכן כתב רש"י בפרשת וירא (כא, יז) עיי"ש].

^{2ב} במזרחי כאן (כא, יח): ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו. בפרק בן סורר ומורה. ואף על גב דלגבי ישמעאל כשקנטרו עליו מלאכי השרת ואמרו רבונו של עולם מי שעתיד להמית את בניך בצמא, אתה מעלה לו באר, השיבם "באשר הוא שם", לפי מעשיו של עכשיו הוא נידון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. שאני התם, שעדיין לא התחיל באותה עבירה של צמא, לא מינה ולא מקצתיה, אבל הכא כבר התחיל רשעותו של עתיד, שמכיון שמכלה ממון אביו בגניבה, כדי לאכול ולשתות, יבא זמן, שיבקש למודו ולא ימצא, וילסטם את הבריות. [וכן כתב הרא"ם בקצרה גם בפרשת וירא שם].

לז

על כל פנים אז מ'הייבט אן [צו] טון אזעלעכע 'פעולות' וואָס ס'ברענגט [לכסוף לידי החטא], איז מען נדון 'שוין' על שם סופו. [כי באמת עיקר הגורם להחטאים שבסוף, הוא מי 'שהתחיל' בקלקלה]^{כז}.

לח

אף שחטא אחאב היה קשה הרבה יותר, תולה הכתוב הכל בירבעם, וקורא אותו חטאות ירבעם, לפי שירבעם היה 'המתחיל' בדבר

אזוי ווי די גמרא זאָגט (סנהדרין קב:): קלות של אחאב איז מער ווי חמורות של ירבעם. וואָס דען, למה תלה הכתוב בירבעם, [שהכתוב קורא אותו] חטאות ירבעם^{כח}. ווייל 'ער' [ירבעם] איז געווען דער מתחיל.

[והנה] לכאורה ביי ירבעם, די עגלים, דאָס איז נאָך נישטאָמאַל געווען קיין איסור - ווי דער רד"ק איז מבאר^{כט} - על פי הלכה. ירבעם [אליין] איז דאָך געווען לעולם נאָך אַ צדיק^ל .. און ס'האָט נאָך אויסגעהאַלטן על פי הלכה. נאָר וואָס דען, ס'איז 'דאָך' געווען אַ פעולה וואָס ס'האָט 'געברענגט' צו דעם, דעם האָט [שפּעטער] 'געברענגט' צו עבודה זרה, [וועלכן] היה בזה חטא גם בתחילה, ולא עוד אלא שנקרא הכל על שם ירבעם, עבור כי הוא היה 'המתחיל'^ל.

לט

וזה היה גם כן חומר הדבר של חטא העגל, עבור כי היה חטא הראשון בדבר כזה, וזה גרם אח"כ לשאר חטאים

אזוי ווי דער רמב"ן הקדוש זאָגט ביים חטא העגל אויך אזוי^מ, [אז] זיי האָבן [בעצם] נישט געמיינט קיין שום אלקות, נאָר וואָס דען, ס'ברענגט צו דעם - על שם סופו - [אין] דאָס צווייטע דור ..

^{כז} ועיין באורך בס"ג ויחי תשט"ז, ויחי תשכ"א, ועוד, דגם בכל אדם הוא כן בעונות עצמו, דעיקר סיבת העונש הוא על העונות הראשונים שלו, כי הם היו הסיבה והגורם למה שנשתרש אחר כך יותר בחטא. ולכן עיקר הבקשה הוא אל תזכר לנו "עונות ראשונים".

^{כח} במלכים א' (יד, טז): בגלל חטאות ירבעם אָשר חָטָא וְאָשר חָטְיָא אֶת יִשְׂרָאֵל. וכן עוד בהרבה פסוקים נזכר לשון זה "חטאות ירבעם".

^{כט} במלכים א' (יב, ל) וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה לְחַטָּאת וגו'. ופירש הרד"ק: כי מתחילה לא אמר ירבעם כי לשם עבודת גילולים היה עושה אותם, אלא לשם קָל-ל. ואחר כך שב הדבר והוא והיה לחטאת, שקבלוהו באלוה, וממנו יצאו לאלהים אחרים ככל הגוים, לפיכך אמר וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה לְחַטָּאת. ועיין עוד שם (יב, כח) שמבאר ענין עגלי ירבעם וכתב כלשונו "כי לא היתה כוונתו לעבודה זרה".

^ל עיין באורך ביואל משה (א, קלד), ועוד.

^מ ועיין בזה באורך בס"ג יתרו תשי"ז, וס"ג תרומה תשי"ז, וע"ע בדברי יואל בהעלותך (עמוד רצ).

^ט ברמב"ן כי תשא (לב, א ד). והביאו רבינו בהקדמת על הגאולה ועה"ת, וז"ל: כי כבר כתבו כל הראשונים ז"ל כי לא חשבו ישראל העגל לשם עבודה זרה כלל, אלא רצו להוודת איזה כח להיות להם מנהיג ומורה דרך במקום משה, זולת מהערב רב ועוד איזה אנשים שחשבו לעבודה זרה, ואותן מתו אז כמבואר בקרא, אבל לא שאר ישראל. וכפל זה הרמב"ן ז"ל שני פעמים.

וכתב תחלה בפסוק (לב, א) אָשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ [פי זה משה האיש וגו' לא ידענו מה היה לו], שזה [הפסוק] מִפְּתַח לדעת ענין העגל ומחשבת עושרו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשם הוא האלקים, אלא היו מבקשים מִוְּהַ דֶּרֶךְ 'כמשה', להורות להם הדרך ילכו בה. וכתב אחר כך שכן היה הדבר, כי כיון שראו העם את משה, מיד הניחו את העגל ובעטו בו, שהניחו לו לשורפו וְלִזְרוֹת עָפָרוֹ, ולא היה מהם חולק עליו כלל. ואילו היה להם לאלקים, אין דרך שיניח אדם מלכו ואלקיו לשריפת אש, הן ישרף את תועבותם לעיניהם ולא יסקלוהו. והאריך עוד בזה יעיוני שם. וכתב אחר כך (לב, כח) [על הכתוב] לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם, דאף שחשבוהו לטובה, מכל מקום נצמח מזה רעה לדורות, שלומדים מזה לעשות עגל במחשבות אחרות.

מ

ורואין מזה כי עיקר הוזהרות בכל דבר, צריך להיות על התחלת הדבר, שיוהר כל אחד שלא יהיה הוא מי שמתחיל וגורם לאיזה פירצה ועבירה שיסובב מזה אחר כך

זעט מען אז פון דער "התחלה" דארף מען זיין פארזיכטיג, ווען מ'הייבט אן צו טון אזוינס - (אוי וויי) - אזא 'פעולה' וואָס ס'ברענגט [לבסוף] די 'פירצות', וואָס ס'וועט ברענגן נאָכדעם דאָס אלעס. דארף מען קוקן שוין "על שם סופו".

מא

ישוב קושיא ב

פרשת בן סורר ומורה מלמדנו דענשין על 'התחלת' עבירה, ושצריך ליוהר מזה. ולזה אמרו דנכתב משום "דרוש" וקבל שכר, שצריך 'לחקור ולדרוש' בכל דבר מה יוכל לצאת מזה, כדי למנוע התחלת איזה פירצה ועבירה. והיושב ולא עבר עבירה נחשב כעושה מצוה, וממילא מיד בשעת המניעה /בהתחלה/, נחשב לו הכל גם המניעה מהעבירות "שבסוף", כמי שעשה במקומם מצוות, ומקבל שכר על זה מיד

[ונמצא דשפיר יש לנו לימוד גדול הנוגע למעשה, היוצא לנו מפרשת בן סורר ומורה, עד כמה צריך האדם להזהר בכל דבר עוד בהתחלת הענין, ולהיות רואה את הנולד שלא יצא מתחת ידו איזה פירצה ודבר עבירה].

מב

[וממילא] דעס איז דער פֿשט "דרוש" וקבל שכר, מ'זאל רִשְׁשֵׁנען [לדרוש ולחקור] און מ'זאל וויסן וואָס ס'קומט אַרויס דערפון [לבסוף], און מ'וועט [דורכדעם] זיך היטן פון אַ זאַך וואָס ס'ברענגט דערצו, וועט מען 'שוין' האָבן "שכר".
[דהנה אמרו בגמרא] (קידושין לט:) ישב ולא עבר עבירה, נותנין לו שכר כאילו עשה מצוה (קידושין לט:).

[וממילא לדרכינו], אז מ'טוט נישט אזא זאך וואָס ס'קאָן 'ברענגען' די עבירה, דעמאָלטס קומט דאָך שוין [פאַר אים שכר מצוה], הייסט אויך שוין 'ישב ולא עבר עבירה', גיט מען אים [אויך שוין דעם] "שכר" כעושה מצוה.
איבערדעם איז דרוש "וקבל שכר", מ'זאל זיך לערנען. [כי] אפילו די פרשה פון בן סורר ומורה [איז למעשה] לא היה ולא נברא, אָבער פון דאָנעט איז געדרינגען אז מ'איז דין "על שם סופו", אז מ'הייבט אָן אזא מִדָּה [נידונין] פאַר דער "התחלה".

מג

ישוב קושיא ג

לכן נאמר וְכָל "יִשְׂרָאֵל" יִשְׁמְעוּ וְיֵרְאוּ, דגם הגדולים צריכין לשמוע ולהתיירא מן לימוד היוצא מפרשת בן סורר ומורה, שלא יהיו הם הגורמים לאיזה 'התחלת' פירצה ודבר עבירה

איבערדעם וְכָל "יִשְׂרָאֵל" יִשְׁמְעוּ וְיֵרְאוּ, איז דאָס פאַר "יעדן" אַ פחד, [ווי ווייט] מען דארף זיין פארזיכטיג, [און זיין] א רואה את הנולד, מ'זאל נישט טון אזא זאך וואָס ס'קאָן [שפעטער] ברענגען חלילה, וואָס ס'זאל ברענגען חלילה הפֿרת התורה.

- (אוי וויי) -

וכתב עוד על הכתוב (לב, ד) אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, שגם זה הכתוב יורה אותך כי אין טיפש בעולם שיחשוב כי הזהב הזה אשר היה באונייהם הוא אשר הוציאם ממצרים, אבל אמרו כי 'כח' הצורה הזאת העלם משם, ומודים במי שאמר אֵלֶּיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (יתר כ, ב). וזהו שנאמר וְיָמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֶכֶל עֶשָׂב. אלו תוכן דבריו, יעויין שם.

^ל ועייין ענין זה בדברי יואל לשבת שובה (אות ג).

המשך ישוב הקושיות בפרשת לא יבא עמוני

ישוב קושיא יא

מכיון שעיקר האשמה הוא על 'מתחילים', על כן הגם שלבסוף היו המדינים העיקר בהפקרת הבנות, אבל מכיון 'שבהתחלה' היו המואבים העיקר בשכירות בלעם בן בעור, על כן שפיר נשא משה קל וחומר דמואבים עצמן לא שכן, כי הכל הולך אחר ההתחלה.

איבערדעם דאָס קען זיין ביי בלעם, דעס קען זיין ביי די בנות מואב.

אפילו זיי [המואבים] האָבן נישט געטון אַליין [מעצמם, רק על ידי המדינים שהיו העיקר בזה] [כמבואר בקושיא יא בשם הוזהר], [און] זיי האָבן גאָר מְקַדֵּם געווען די נשים, און די אַלע זאָכן [כמבואר בקושיא יא בשם הוזהר], אָבער ביים 'דינגען' בלעם [מתחילה] איז דאָך געווען מואב דאָס 'ערשטע' [כמבואר בקושיא יא שם].

'דאָס' איז דער קל וחומר [שנשא משה על המואבים עצמן], ווייל די "מתחילים" זענען 'זיי' גאָר געווען, 'זיי' האָבן געברענגט דערצו, זענען זיי נידון על שם סופו, [אף על מה שנעשה אחר כך בעצת שטים ע"י 'המדינים'].

מה

ישוב קושיא ט, וקושיא י

מה שאמרו בגמרא אין דרכה של אשה לקדם, הכוונה לתרוץ למה לא אמרו בטעם היתר 'מואבית' דהוא עבדו שלבסוף קדמו. ולזה אמרו דכיון שאין דרכה לקדם, והקודמים הם פרוצות, על כן אין בזה טעם לשבח על ההיתר.

דעס וואָס די גמרא זאָגט אין דרכה של אשה לקדם, דאָס קען זיין [אז דאָס גייט אַרויף] נאָך אויף דעם תירוץ [הוזהר בטעם היתר הנשים משום דהם שפיר קדמו, וכוונת הגמרא ליישב פאָרוואָס דאָס שטייט נישט אין פסוק, דער תירוץ [על מה שנאסר רק מואבי ולא מואבית], אַז 'זיי' [הנשים] האָבן יאָ מקדים געווען].

זאָגט ער [אַבנר לְדוּאָג הָאֲדוֹמִי], דער אמת איז, [דלכן לא הזכירו הפסוק] ווייל וויבאַלד דאָס איז אַ זאָך וואָס [ס'איז] אין דרכה של אשה לקדם, איז דאָך עס אַ 'פריצות' [מה שהנשים קדמו לבסוף], קאָן עס נישט שטיין [בתורה] פאַר אַ 'שִׁבְח'.

אָבער בעצם קאָן זיין [אז די מואביות] זיי האָבן גאָר יאָ מְקַדֵּם געווען^{לא} [וכמבואר בוזהר]. און דער עיקר עונש פון מואבין איז פאַר דער "התחלה", זיי זענען געווען [העיקר 'המתחילים', אשר על זה נאמר אָשֶׁר "שִׁכְר" עֲלֵיָךְ אַת בלעם בן בעור מפתור וגו' לְקַלְלָךְ].

^{לא} והיינו שהנשים שפיר קדמו אותם 'לבסוף' אף בבשר ויין, ומה שנאמר על דבר אָשֶׁר לא "קדמו" אַתְּכֶם בְּלֶחֶם וּבִמְיָם, היינו 'בתחלת' הליכת ישראל סמוך לארצם, טרם ששכרו את בלעם. ובאמת בדין היה להרחיק גם הנשים, יען כי בהתחלה קודם עצת בלעם גם הם לא קדמו בלחם ומים, ואם כן מה שקדמו באכילה ושתיה לבסוף אחר עצת בלעם, היה מחמת שנאה ולא מחמת אהבה, וכמבואר לעיל בדרוש זה. ולזה שוב שאל דואג האדומי מאבנר "היה להם לקדם נשים לקראת נשים", וקאי על ההתחלה קודם עצת בלעם, שאז גם הנשים לא קדמו, וא"כ שפיר יש לאסרם. אמנם שבאמת לא רצה הקב"ה לאסור הנשים מואביות, מטעם המבואר בגמרא בבא קמא (לה). עבור השתי פרידות טובות שהיה עתיד לצאת מהם (כמובא לעיל הערה י). אבל זה לא רצה אבנר להשיב כן לדואג האדומי, יען כי עד אז היה כל ענין זה סוד כמסר בענין השתלטות מלכות בית דוד כדי להסתיר הדבר מפני המקטרגים, וכמבואר בדרושי רבינו בכמה מקומות בשם האריז"ל ועוד (עיין דברי יואל וירא עמוד שצח, תולדות תרלו, וישב רגו, מטות קפר, ובפרשת קלו) ואכמ"ל, ולכן "אישיתק" אבנר, יען כי היה סוד בדבר.

[ואו יש לומר דמה ששוב שאל דואג מאבנר, הוא דהיה להם לקדם דייקא "כך", אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, וא"כ גם על הנשים יש אשמה למה קדמו לבסוף גם לקראת 'אנשים' ולא לקראת נשים לבד, אשר זה גרם להחטיא את ישראל, וא"כ שפיר יש לאסרם. ואשיתק אבנר, משום דלא היה לו מה להשיב, וכמוכן הפשוט].

ומה שאמרו בוזהר דטעם ההיתר הוא משום שהנשים שפיר קדמו, אין זה עיקר 'טעם' ההיתר, אלא 'מקור' ההיתר, מהיכן ילפינו לומר כן, ולזה אמרו דכיון דהפסוק אומר על דבר אָשֶׁר "לא קדמו אַתְּכֶם בְּלֶחֶם וּבִמְיָם", והנשים לבסוף קדמו, אם כן לא נכללו הנשים בהאיסור, ועל כן מזה ילפינו היתר הנשים. אבל עיקר 'הטעם'

מו

המשך ישוב קושיא יא

[הגם] שוין 'נאכדעם' [בעת הפקרת הבנות] איז געווען גאָר מדין מער.

פונדעסטוועגן איז [גוט] דער קל וחומר [על 'המואבים'], ווייל זיי זענען געווען די מתחילים, אזוי ווי די גמרא זאגט ביי ירבעם'. זיי האָבן דאָך געטון אַ זאָך וואָס ס'איז אַרויסגעקומען [דערפון שפעטער אַז] זיי האָבן מחטיא געווען אידן.

מז

ישוב הקושיות בפסוק כי תצא למלחמה

ישוב קושיא א (באופן א)

הפסוק רומז על מלחמת היצר, ולזה דרשו בספרי דאם "בהתחלה" תעשה

כל האמור בענין, אוי "סוף" שתנצח במלחמתך ונתנו ה' אלקיך בידך

[וכן מדה טובה מרובה, דהמתחיל בדבר מצוה מקבל שכר גם על כל הנצמח מזה לבסוף לטובה (כדלעיל אות מב, ולהלן אות נה)].

איבערדעם, אויף כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלקיך בידך, זאגט ער [בספרי] אם תעשה כל האמור בענין, [איז] 'סוף' שנתנו [ה' אלקיך בידך], אז דו וועסט 'אנהייבן' גיין דעם וועג, האָט מען 'שוין' [דעם] שכר פונעם 'סוף', [נאָמו שביארנו (באות מא) בענין] "דרוש" וקבל שכר, אַז מ'דַרְשֵׁינט ביז צו דעם 'סוף', ס'איז דער 'סוף' [אז] ונתנו [ה' אלקיך בידך].

מח

דאָס איז א רמז [על מלחמת היצר], אזוי דַרְשֵׁינט דאָך דער זוהר הקדוש²⁶, און אזוי זאָגן אַלע מפרשים, [דהפסוק כי תצא למלחמה על איביך] דאָס גייט אַרויף אויף מלחמת היצר.

מט

גם רומז על 'הסוף וקץ' של הגלות בעת הגאולה, שאז יהיה גמר הנצחון של מלחמת היצר הרע

[און] דער אמת איז הערשט, 'סוף' [שנתנו בידך, היינו כי עיקר גמר הנצחון של "מלחמת

היצר", יהיה רק בעת הגאולה שהוא 'הסוף וקץ' של הגלות (כדלקמן אות ג)]. (ראה עוד המשך באות נא)

ג

וכן לפי פשוט דקאן על מלחמת האומות, רומז על 'הסוף וקץ' של הגלות בעת הגאולה, דאז יהיה גמר כל המלחמות

[און] אפילו אין פשטות, די 'מלחמות העולם', [הסוף וגמר הוא רק] ווען ס'וועט זיין די גאולה שלימה, ס'וועט זיין דער קץ, דער סוף וְקֵץ לְכָל צְרוּתֵינוּ (מוסף לר"ח), [דעמאָלטס] וועט מען פטור ווערן אַלע 'מלחמות', [נאָמו שאמר הנביא]²⁷ לֹא יִשָּׂא גוֹי אֶל גוֹי, ס'וועט נישט זיין קיין חָרָב.

הוא משום השתי פרידות טובות. כן נראה לפי חומר הנושא בישוב כל הסתירות, ובהמשך דברי הגמרא לפי דברי רבינו בדרוש זה, כי רבינו עצמו קיצר מאוד בכאן.

[אבל אין נראה לפרש לפי הדרוש דכאן, דהפסוק על דבר אשר לא קדמו קאי רק על "האנשים", כי הרי לפי הדרוש לדלעיל צריך לומר דקאי גם על הנשים, כי הלא ביאר רבינו לעיל בהדרוש דרך מזה הוא ראייה דמה שעשו 'לבסוף' לא היה מחמת אהבה אלא מחמת שנאה כדי להחטיאם, יען כי בהתחלה לא קדמו. והרי לבסוף גם כן לא מצינו שקדמו רק 'הבנות', אם כן בהתחלה אף הנשים לא קדמו].

²⁶ בזוהר חדש בפרשתן (דף צו. בדפוס מונקאטש): כי תצא למלחמה על איביך, דא איהו יצר הרע. דאָנן צריכין למיפק לקבליה במלין דאורייתא, ולקטרגא ליה, וכדין יתמסר בידי דבר נש. כמה דאָתמר ונתנו ה' אלקיך בידך וְשִׁבֵּת שְׁבִיו.

²⁷ בישעי' (כ, ב-ד): וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיָּה הַר בֵּית ה' בְּרָאשׁ הַהָרִים וגו'. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וגו'. נִכְתָּתוּ חֲרֻבָתָם לְאֹתִים וְחִנִּיתוּתֵיהֶם לְמִזְמֵרוֹת, לֹא יִשָּׂא גוֹי אֶל גוֹי חָרָב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה.

נא

ורומזו הכתוב שאם הולכין בדרך הישר שוה מביא 'לבסוף' לידי נצחון
היצר בעת הגאולה, או מניע לו השכר דלעתיד גם 'בהתחלה' העבודה

אָבער דער אמת, אַ איד אַז מ'גייט אין דעם אַמֶת'דיגן דָרָך, קומט אים 'שוין' דעם
וואָס ס'וועט זיין 'צום סוף', דעם שְׂכָר וואָס מ'וועט געבן ביז צום 'סוף' (וכדלעיל אות מב),
[אַז] מ'זאל זוכה זיין זען דעם קץ וסוף, [דער] "סוף" שְׁנֵתָנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ בִּידְךָ.

נב

ישוב קושיא א (באופן ב)

בוכות האבות הקדושים שעשו 'ההתחלה' וקיימו כל האמור בענין, יזכו
'בסוף הימים' להגאולה שלימה, שאז יתקיים סוף שנתנו ה' אלקיך בידך

דערנאָך קען זיין, ער מיינט אויכעט [אַז] מ'זאל האָבן דעם פֿח פון די אַבֹת
הַקְדוּשִׁים [וואָס] זיי האָבן מקיים געווען [כל התורה ועשו 'ההתחלה'], אז אידן זאלן קענען
אויספירן דעם שליחות 'בסוף' יומיא.

כאָטש דער פֿח הקדושה איז 'בתכלית החולשה', אין די געוואלטיגע הסֶתֶרָה,
וועל מיר געהאַלפֿן ווערן מיטן פֿח פון די ראשונים, דעם וואָס 'זיי' האָבן געטון כל
האמור בענין.

און דעם קומט שוין צום 'סוף', "סוף" שְׁנֵתָנוּ ה' בִּידְךָ. [אַז] מ'וועל מיר געהאַלפֿן
ווערן אין זייער זכות, אין 'זייער' פֿח.

זיי האָבן געמאַכט דעם "התחלה" אויף אַלעמען וואָס ס'וועט געטון ווערן
[בסוף] יומיא, דאָס אַלעס איז זייער כח^ל.

^{לד} ועיין עוד כעין בחינה זו בדברי רבינו בהלולא של הייטב לב, ביום ו' אלול תשי"ט, וביום ו' אלול תשכ"ז.

ו"ל רבינו בשנת תשי"ט: די לעצטע דורות זענען זיך סומך אויף די פריערדיגע דורות, - אז דער
איבריטשער העלפט און מ'גייט אין זייערע דרכים, - ס'זאל זיין זכותם יגן עלינו, מ'זאל מיר זיך קענען
דעהאַלטן אין דעם תוקף הגלות, אין דעם עיקבא דמשיחא, אין דעם שפלות, ביז דער בוכ"ע וועט העלפֿן און
ס'וועט זיין די גאולה שלימה וכו'. [והנה] דער כלל איז, עיקבא דמשיחא ווערט אנגערופן לשון 'סוף', עקב וכו'.
דער בוכ"ע האָט געגעבן א כח פֿאַר די פריערדיגע צדיקים, אז מיט זייער כח וואָס זיי האָבן זיך מתגבר געווען,
אז אפילו ווען מ'וועט שוין האַלטן ביים 'סוף', מ'וועט האַלטן ביי 'עיקבא' דמשיחא, וועט אונז דער בוכ"ע
העלפֿן אין זייער כח און זייער זכות. זיי האָבן דאָך יא געטון אַזוי ווי ס'ברויך צו זיין, און מיט זייער כח וועט
מען אפילו צום סוף וועל מיר געהאַלפֿן ווערן.

דאָס זאָגט דער ספרי וכו', אַם תעשה כל האמור בענין, ס'איז דאָך געווען די צדיקים וואָס זיי האָבן געטון
כל האמור בענין, וועט זיי אפילו "סוף", ווען מ'וועט האַלטן ביים סוף ביי עיקבא דמשיחא, דער סוף וועט זיין
שנתנו ה' אלקיך בידך, אז דער בוכ"ע וועט אונז העלפֿן וכו'. איבערדעם איז די אַלע כחות [הקדושה שעדיין נמצא
כהיום], אז דער בוכ"ע העלפט דאָך אביסל, אידן זענען זיך 'דאָך' עפעס מתגבר און ס'מלייבט נאָך אביסל
אידישקייט, אביסל פון דרך האמת, דאָס איז אַלעס דער כח פון די פריערדיגע, וואָס ס'איז געבליבן:

ו"ל רבינו בשנת תשכ"ז: די תורה הקדושה איז דאָך א נצחיות, אין די תוה"ק איז דאָך מרומז פון ווען די
וועלט איז באַשאַפֿן עד סוף כל הדורות, און נאָך מער, אפילו נאָך פון 'פֿאַר' בריאת העולם [כבר נזמז בה הכל]
אויף שפעטער וכו'. דאָס קאָן זיין פֿי תצא לַמַּלְחָמָה על אֲנִיכֶךָ ונתנו ה' אֱלֹקֶיךָ בִּידְךָ, ער הייבט אָן כי תצא
למלחמה און לאָזט אויס ונתנו, דעם וואָס דער ייטב לב שטעלט זיך. קאָן זיין דאָס איז טאַקע אמת, די תוה"ק
איז דאָך פון קבלת התורה אָן [מתקיים] אַלע דורות, אַלעס ריקט זיך דאָך נאָך, נאָך די פריערדיגע דורות, די
פריערדיגע קבלה, ביז דער בוכ"ע וועט העלפֿן [ס'וועט זיין] ביאת המשיח, און ס'וועט נתגלה ווערן דער אור
התורה בשלימות.

דער אמת זיי די פריעדיגע האָבן זיך אַמֶת'דיג מייגע געווען אויף די תוה"ק, זיי האָבן געהאַט דעם הויכן
דַעַת 'וויאָזוי' מייגע צו זיין. די שפעטערע דורות 'וואָס' מ'טוט, איז דאָך עס לָמָה נַחֲשָׁב אַקעגן די פריערדיגע.
נאָר וואָס דען, בוכותם האַלט זיך אויף דאָס היצטיגע דור. איבערדעם איז רעכט, זיי האָבן זיך 'מייגע' געווען,
[און] אונז מוז מיר שוין באַקומען א 'מתנה', דעם וואָס מ'האַלט זיך אויף [כהיום] דאָס איז שוין א מתנה.
איבערדעם זאָגט ער דאָ, כי 'תצא' למלחמה על אויבך, אז דו וועסט אַרויסגיין אין א מלחמה, דו וועסט דיך
'מייגע' זיין, דער "סוף" וועט זיין, ביי 'עיקבא' דמשיחא, דער סוף וועט זיין ונתנו ה' אלקיך בידך, דער

נג

סיום התורה

לימוד היוצא מכל זה לענינינו:

איבערדעם ברויך מען יעדער איד ברויך האָבן אַימָה און פֿחד, אַז מ'זאָל נישט טון חלילה [התחלת דבר פירצה ועבירה. שהרין] איינס ברענגט דאָס אַנדערע. און כך דרכו של יצר הרע^{לה}, היום אומר לו עֲשֵׂה כֵךְ, ומחר [אומר לו עֲשֵׂה כֵךְ], עד שאומר לו לֹךְ עבוד עבודה זרה והולך ועובד, עד שאומר לו לֹךְ עבוד 'עבודה זרה'. איבערדעם דאָרף מען קוקן ביים 'אַנהייב', [ביים] עֲשֵׂה כֵךְ, נאָךְ ביי דער 'התחלה' [דאָרף מען קוקן שוין] על שם סופו, אַזוי ווי ביי "בן סורר ומורה". און אַזוי ווי ביי די בנות "מואב", [שעיקר עונשם הוא] פֿאַרדעם, ווייל זיי זענען געווען די 'מתחילים'.

נד

און אַזוי ביי אַלדינגס, [צריכין ליהור] אַז מ'זאָל חלילה נישט [זיין קיין 'מתחיל' בדבר עבירה], דאָרף מען נזהר זיין פון אַנהייב אָן.

נה

און מדה טובה מרובה, ווידער אויף לטובה דאָרף מען מִשִּׁים זיין לֵב, [און] קוקן אויף ווייטער און ווייטער, ווי דער רמב"ם אין .. זאָגט דאָס לשון .. [וממילא] איז [גם בהתחלה] נותנין לו שכר כעושה מצוה. איבערדעם דאָרף יעדער איד .. האָבן [לפתוח פתח והתחלה לדברים שבקדושה].

נו

דער אמת, דעם וואָס אַ איד טוט פון זיך אַליין [הוא בכל אופן רק כמתחיל, כי העיקר נעשה רק מן השמים], אַ איד טוט דאָך 'נאָר' די התחלה, [וכמו שאמרו במדרש (שיר השירים רבה ה, ג) שאמר הקב"ה] פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. אַ איד טוט דאָך נאָר כחודו של מחט, דאָס איז נאָר אַ התחלה, און דער בורא עולם עפנט דערנאָך דעם פתח [כפתחו של אולם].

איבערשטער וועט העלפן, ער וועט געבן א מתנה, אין דעם כח וואָס 'זיי' האָבן זיך געפלאַגט און 'זיי' האָבן זיך מייגע געוועזן - די קדושים אשר בארץ המה - אויף די תורה הקדושה. איבערדעם זאָגט ער אַם תעשה כל האמור בענין וועט זיין "סוף", ווען ס'וועט קומען טאָקע שוין בעיקבא דמשיחא, און ס'וועט זיין די דורות שפלים וועלן זיין, וועט זיין "ונתנו" ה' אלקיך בידך 'בזכות'. אז מ'וועט נאָר גיין אין זייערע דרכים, און מ'וועט זיך נאָר [עכ"פ] כפי כח [דוריתן] לויטן שפלות און לויט דעם נידעריגן כח אז מ'וועט זיך מייגע זיין אויף די תורה"ק צו ווכן דעם אמת, כאָטשיג ס'איז נישט 'דעם', [ס'איז נישט] אין דעם סוג אז מ'זאָל קאָנען דאָס זוכה זיין, אָבער אין דעם כח ווייל "זיי" האָבן זיך מייגע געוועזן, וועט העלפן דער בוכ"ע אין די שפעטערע דורות. ממילא איז רעכט, כי תצא למלחמה דעם גייט אַרויף אויף 'זיי', [און] דער ונתנו ה' אלקיך בידך דאָס גייט שוין אַרויף אויף די 'שפעטערע דורות' אין עיקבא דמשיחא, דעמאָלט וועט עס שוין זיין "מתנות", דער בוכ"ע וועט דאָך געבן בזכותם טאָקע, אינעם כח פון די קדושים און די פריערדיגע צדיקים וואָס זענען געווען, טאָקע פון כח התורה זייערע, און זייער כח העבודה, ובזכותם וועל מיר אונז שוין - אַזוי ווי מ'זעט אויס כאָטשיג, דערנעסטעווען - "ונתנו", וועל מיר מקבל זיין 'מתנות' בזכותם.

^{לה} בגמרא שבת (קה): וינא רבי שמעון בן אלעזר אומר משום חילפא בר אגרא שאמר משום רבי יוחנן בן גוריו, המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפור מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה. שכן 'אומנתו' של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובד. אמר רבי אבין מאי קראה, לא יִהְיֶה כֵךְ אֶל זֶר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָאֵל נֹכַר (תהלים פא, י) איזהו אֵל זֶר שיש בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע.

ובספרים הק' מורגל הלשון כך "דרכו" של יצר הרע, והוא מלשון הזוהר חדש במדרש הנעלם פרשת נח (דף לו). בדפוס מונקאטש תרע"א): דאמר רבי עקיבא, כך הוא 'דרכו' של יצר הרע, היום אומר לך עשה כך, ולמחר אומר לך עבוד ע"ז, והולך ועובד.

נז

פון דעם [מאמר המדרש] זעט מען ווי ווייט מ'האט גארנישט אנגעהויבן.
[ווייל] ווען מ'העט גיווען אנגעהויבן כחודו של מחט, העט מען דאך געהאט
כפתחו של אולם. דאס זעט מען דאך יא בעווננו הרבים [אז] 'דאס' איז נישטא, אלא
מאי האט מען נישט אנגעהויבן קיין 'חודו של מחט', ניטאמאל קיין חודו של מחט,
ווען יא העט מען גיווען געזען [כפתחו של אולם].
באמת זעמיר נישט קיין מבין [על פתח כחודו של מחט, אבל ממה שאין רואין הגמר שהוא
כפתחו של אולם] איז דאך א סימן אז מ'האט נישט 'אנגעהויבן'.
... מ'זאל כאטש עפעס 'אנהייבן', פתחי לי פתח כחודו של מחט.

נח

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל זיין יאר ה' פניו אלינו.
השם יתברך זאל מאיר זיין עיניהם ולבם של ישראל.
מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל זיך מדבק זיין אין אור קדושתו יתברך.
מ'זאל מיר נאך זוכה זיין צו זען די ישועה שלימה. מ'זאל מיר נאך די זכיה האבן.
מ'זאל די זכיה האבן, זוכה זיין לתשובה.

איבערהויפט היצט אין די ימי אלול, מ'איז אין די טעג, ס'איז נאך דא ימים
קצרים ביז צו די הייליגע טעג.
מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל זיך מדבק זיין אין הקדוש ברוך הוא.
מ'זאל האבן הקנה אז מ'זאל זיך טאקע זיך אויסבעטן א שנת גאולה וישועה, דער
בורא עולם זאל העלפן.
און מ'קאן נאך ביז דערווייל, קען מען אויך נאך געהאלפן ווערן.

השם יתברך ירחם על עמו ישראל.
מ'זאל במהרה זוכה זיין צו די ישועה שלימה, און רחמים וחסדים פון הקדוש
ברוך הוא.
מ'זאל די זכיה האבן, מ'זאל די זכיה האבן דאס צו 'זען', ה'ראנו ה' חסדך (תהלים
פה, ח).

מ'זאל מיר נאך די זכיה האבן צו 'זען' די חסדים פון הקדוש ברוך הוא.
מ'זאל די זכיה האבן זיך מדבק צו זיין, זיך מדבק צו זיין אין דרך האמת,
ובתורתו יתברך שמו.
מ'זאל מיר זוכה זיין במהרה, צו זען התרוממות קרן התורה וישראל, און התגלות
כבוד שמו יתברך ... [במהרה בימינו אמן].

